

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ

Καθηγητού τῆς Ἀρχαιολογίας

A) BLEGEN¹

Αἱ σχετικῶς σπάνιαι στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ Πανεπιστήμια ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ ἀπονέμουν τὴν τιμὴν τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος, εἶναι στιγμαί ἐνσαρκώνουσαι διάφορα ἰδεώδη. Πάντα ταῦτα τὰ ἰδεώδη εἶναι ὑψηλά καὶ ἀνήκουσιν εἰς φύσεις προνομιούχους.

Πρωτίστως τιμᾶται βεβαίως ἡ θεραπεία τῆς Ἐπιστήμης. Ἀλλά, κατὰ τοὺς πανεπιστημιακοὺς ὁργανισμοὺς, τιμᾶται καὶ ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν γενικῶς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Τιμᾶται ἡ προσήλωσις πρὸς εὐγενῆ ἰδεώδη. Τιμῶνται τὰ φιλικὰ αἰσθήματα πρὸς τὴν χώραν. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εὐρίσκεται συχνότερον τῶν ἀδελφῶν Σχολῶν εἰς τὴν εὐτυχὴ στιγμὴν, ὅπως ἀνταμείψῃ τοὺς Ἐπιλέκτους.

Πρόκειται περὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς Μητρὸς τοῦ Πολιτισμοῦ, τῆς ὁποίας τὰ ὕψιστα ἰδανικά καλλιεργοῦν φιλόλογοι, φιλόσοφοι, ἱστορικοί, ἀρχαιολόγοι. Ἡ ἱστορικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἐθνους ἡμῶν εἶναι ἀπέραντος. Εἴμεθα τὸ ἐν ἑκ τῶν δύο παλαιωτάτων ἱστορικῶν ἐθνῶν τοῦ πλανήτου μας, ἡμεῖς οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐπὶ τῆς μικρᾶς χώρας μας ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ αἱ ἑκατοντάδες ἑκατομμυρίων τῶν Σινῶν ἐντὸς τῆς ἄλλοτε ἀχανοῦς Σινικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος. Ἡμεῖς ζῶμεν ἱστορικὸν βίον τοῦλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1500 πρὸ Χριστοῦ, ἥτοι σχεδὸν ἐπὶ τρεῖς καὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδας. Τὴν ἀχανὴ ταύτην χρονικὴν ἔκτασιν θεραπεύουν ὡς χωρισταὶ μονάδες οἱ Μυκηνολόγοι, οἱ φιλόλογοι, οἱ ἀρχαιολόγοι, οἱ χριστιανολόγοι, οἱ Βυζαντινολόγοι καὶ οἱ σπουδάζοντες τὰ τοῦ νεωτάτου Ἑλληνισμοῦ. Ἰδοὺ διατὶ ἔχομεν ἐν ταῦθα ἀρχοῦντες συγχρὴν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως τιμήσωμεν ἀριστεῖς ἐκ πάντων τούτων τῶν κλάδων τῆς Ἐπιστήμης.

Ὁ καθηγητὴς κύριος Carl William Blegen εἶναι μία ἀπὸ τὰς προνομιούχους φυσιογνωμίας τῆς Ἐπιστήμης, κυριολεκτικώτερον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης. Ἰδιαιτέρως συγχρητικὸν εἶναι δι' ἡμᾶς ἐνταῦθα, ὅτι τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καλλιεργεῖ ὁ κύριος Blegen εἰς δευτέραν γενεάν ἐντὸς τῆς οἰκογενείας. Πράγματι, ὁ πατὴρ αὐτοῦ John ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ Augsburg Seminary. Τοῦτο φρονῶν ὅτι ἔχει αὐτονόητον σημασίαν, διότι ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν μεταδίδεται ἡ αὐτὴ ἐπιστημονικὴ φλόξ, ὅταν εἶναι φλόξ.

Ὁ κύριος Blegen ἐγεννήθη τῷ 1887 (27 Ἰαν.) ἐν Μιννεαπόλει τῆς Μινεζότας καὶ ἐμορφώθη εἰς τὸ ὀνομαστὸν πανεπιστήμιον τοῦ Yale. Ἦδη κατὰ τὸ 1910 εὐρίσκειται ἐν Ἑλλάδι ὡς μέλος τῆς ὀνομαστῆς Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπου-

1. Εἰσηγήσις περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τῶν κ.κ. C. Blegen καὶ O. Thompson κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἀναγορεύσεως αὐτῶν εἰς ἐπιτίμους διδάκτορας τὴν 10ην Ἰουνίου 1963. Αἱ σχετικαὶ ὁμιλίας τῶν δύο τιμωμένων δημοσιεύονται ἀνωτέρω, σελ. 276 - 305.

δῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἦτις, μετὰ τὴν Γαλλικὴν, εἶναι τὸ ἀρχαιότατον ἐκ τῶν λοιπῶν ὁμοίων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων εἰς τὴν χώραν μας. Κατὰ τὸ 1913 ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων προάγεται εἰς γραμματέα τῆς Σχολῆς καὶ ἔκτοτε πλέον ριζοῦται καὶ συνυφαίνεται ἡ δρᾶσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸ 1920 ἐκλέγεται Βοηθὸς Διευθυντῆς, κατὰ τὸ 1926 Διευθύνων καὶ κατὰ τὸ 1948 Διευθυντῆς. Ἀπὸ τοῦ 1927 διορίσθη καθηγητῆς τῆς Κλασσικῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως Cincinnati. Τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ προσέφερεν ἀδιάκοπως εἰς τὸ ἀνώτατον ἐκεῖνο ἴδρυμα ἐπὶ 30 συναπτά ἔτη. Πλείστοι καὶ κράτιστοι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων τῆς νεωτέρας γενεᾶς εἶναι μαθηταὶ τοῦ Blegen, μεταξύ δὲ τούτων καὶ ὁ κύριος John Caskey, τέως διευθυντῆς τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς καὶ ἤδη διάδοχος Blegen εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Cincinnati.

Οὐδέποτε, κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο διάστημα, ὁ Blegen ἀπεχωρίσθη ἐπὶ πολὺ τὴν Ἑλλάδα, ἔξιαιουμένης βεβαίως τῆς περιόδου τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου. Ἐπανελθὼν εὐθὺς ὡς αἱ περιστάσεις ἐπέτρεψαν, δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ ἐπαναλάβῃ πάλιν τὰς προσφιλεῖς του ἀνασκαφὰς — ἡ Ἑλλὰς κατέκειτο ἐπ' ἀρκετὰ ἀκόμη ἔτη εἰς ἐρείπια καὶ συντρίμματα — ἐπραξεν ὅμως ὅ,τι ἠδύνατο πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων. Κατὰ τὸ 1957 ὁ Blegen, καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας, ἀπεσύρθη ἐκ τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ καθηκόντων. Ἀφιερῶθῃ ἀκόμη ἐντελέστερον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐπιστήμην δὲ σημαίνει προκειμένου περὶ τοῦ Blegen ἡ Ἑλλὰς. Παραμένει ἔκτοτε μονίμως ἐν Ἀθήναις. Ζῇ ἐντὸς τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ συζῇ μεθ' ἡμῶν ὡς εἰς τῶν Ἑλλήνων, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀξιοτίμου κυρίας Elisabeth Blegen, ἣτις καὶ αὕτη ἐθεράπευσε καὶ θεραπεύει εἰσέτι τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, σύντροφος ἀνταῖα τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτῆς συζύγου.

Ἡ σκιαγράφος τῆς προσωπικότητος τοῦ Blegen δὲν χρειάζεται πολλοὺς λόγους ἐνταῦθα, ἀκριβῶς διότι ὑπάρχουσι τὰ ἔργα. Θὰ ἐπιτρέψω εἰς ἑμαυτὸν ἐνταῦθα, ἔνθα ἡ κλεψύδρα μετρεῖ βραχὺν τὸν χρόνον, νὰ ἐκθέσω εἰς ἐλαχίστας μόνον λέξεις τὴν συνισταμένην, τρόπον τινά, τοῦ ἔργου τοῦ τιμωμένου. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι συνυφασμένον πρὸς μίαν ἄλλην προσωπικότητα, τὸν Alan Wace, διευθυντὴν τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι λόγοι, ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, θεραπεύοντες τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην καὶ προαγαγόντες αὐτὴν ἀπὸ κοινοῦ, ἀποτελοῦν ἰδιόρρυθμον φαινόμενον ἀγαστῆς συνεργασίας. Ὁμοιάζουν πρὸς τὰς διδύμους ἐκεῖνας θεότητας τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, τῶν ὁποίων τὰ εἰδώλια ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν.

Συνέβη τότε, ἐκ παραλλήλου νὰ ἐργάζεται εἰς τὴν Κρήτην μία ἄλλη καταπληκτικὴ προσωπικότης, ὁ κατόπιν Σέρ Ἀρθούρος Ἐβανς. Ἐδῶ αἱ Μυκῆναι καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, ἐκεῖ ἡ Κνωσὸς καὶ ὁ Μινωικὸς πολιτισμὸς. Τάχιστα ὁ Evans, ἐμπνευθεὶς ὁ ἴδιος, ἐμπνεύσας δὲ καὶ εἰς ἄλλους τὸν ἔνθεον αὐτοῦ ζῆλον, ἐνόμισεν ὅτι παντοῦ ἔβλεπε τὴν πελωρίαν ἀκτινοβολίαν τῆς Κνωσοῦ. Ἐδημιούργησε τὴν triplēn ὑποδιαίρεσιν τοῦ χρόνου. Ἐθεσεν ὡς ὀρθὴν βάσιν τὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν τῆς ἀρχῆς, ἀκμῆς καὶ παρακμῆς. Ἐδημιούργησε τὰς τρεῖς μεγάλας περιόδους τοῦ χαλκοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου, Πρωτομινωικὴν, Μεσομινωικὴν καὶ Ὑστερομινωικὴν. Ταχέως εἶδε καὶ τὸν ὑπόλοιπον κόσμον τοῦ Αἰγαίου ὑπαγόμενον εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους. Τέλος ἐφθασε καὶ εἰς τὸ σημεῖον, νὰ βλέπῃ παντοῦ, ζῶσαν ἢ λανθάνουσαν, πνευματικὴν ἢ καὶ ὕλικήν, τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Ἐδημιουργεῖτο μία φιλοσοφικὴ ἱστορικὴ-ἀρχαιολογικὴ ὑπόστασις: ὁ Pancretismus.

Οἱ δύο νέοι τότε ἐπιστήμονες, ὁ Wace καὶ ὁ Blegen, ἐτόλμησαν νὰ ὑψώσουν τὴν ἰδιὴν των σημαίαν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς κατόπιν Ἑλλάδος. Τὰς περιόδους ἀσπάζονται καὶ ἐδῶ ὡς τρεῖς, διότι ἡ ἀρχὴ εἶναι πράγματι ὀρθή. Ἀλλὰ τὰς ὀνομά-

ζουν Ἑλλαδικάς. Ἡ Ὑστεροελλαδικὴ δὲν εἶναι καὶ Ὑστερομινωικὴ, ὥς ἀξιοὶ ὁ Ἐβανς. Μὲ λεπτολόγον ὑπομονὴν καταστρώνουν σειρὰν φαινομένων καὶ ἐμφανίσεων καθαρῶς ἡπειρωτικῶν ἥδη κατὰ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον. Αἱ ἐμφανίσεις αὗται κληροδοτοῦνται καὶ εἰς τὴν Ὑστεροελλαδικήν, τὴν ἄλλως καλουμένην Μυκηναϊκὴν. Μέγας καὶ πολυχρόνιος ἐπιστημονικὸς ἀγὼν ἐγείρεται. Εἰς τὸ τέλος οἱ δύο « ἡπειρωτικοὶ » ἀπομένουν νικηταί.

Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τὸ ἐπιτελικὸν σχέδιον ὑπῆρξαν αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ τὰ ὅπλα ὑπῆρξαν τὰ ἀνευρισκόμενα καὶ καταλλήλως ἐρμηνευόμενα ἀρχαῖα. Ἐκ τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου μόνον σημεῖα εἶναι δυνατόν νὰ μνημονευθῶν ἐνταῦθα. Ὁ Blegen ἐνεργεῖ πλῆθος ἀνασκαφῶν εἰς καλῶς ἐπιλεγέντα μέρη, πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου. Δύναται νὰ ὀνομασθῇ ὁ κύριος ἐρευνητὴς τῆς Προϊστορικῆς Πελοποννήσου, ἐνῶ ὁ ἀείμνηστος Wace εἰργάσθη καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Ὁ Blegen συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ προέχοντα προκλασικὰ κέντρα τῆς Πελοποννήσου. Αἱ κυριώτεραι ἀνασκαφαὶ του διενεργοῦνται εἰς Κόρινθον καὶ Ἀκροκόρινθον, Κοράκον, Γωνίαν, Ζυγουριές, εἰς τὴν Νεμέαν, εἰς τὸ Ἀργεῖον Ἡραῖον καὶ ἐν τέλει εἰς τὴν Πύλον, τὴν ὁποίαν ἀκόμη ἀνασκάπτει καὶ τὴν ὁποίαν κατέστησε κέντρον φήμης παγκοσμίου.

Θεμελιώνει στερεῶς τὴν Πρωτοελλαδικὴν καὶ τὴν Μεσοελλαδικὴν περίοδον καὶ σταθεροποιεῖ κατὰ πολὺ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ἢ Μυκηναϊκὴν. Τὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα εἶναι ἴσως ἀκόμη σπουδαιότερα καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω μίαν ἐκ τῶν μικροτέρων ἐργασιῶν τοῦ Blegen, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ φιλόλογου Holey. Σκοπὸς ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἱστορίας. Τίτλος: *The Coming of the Greeks*.

Τὰ βιβλία τοῦ Blegen ραγδαίως διαδέχονται τὸ ἐν τῷ ἄλλο: Korakon 1921, Zygouries 1927, Acrocorinth (ὁμοῦ μετ' ἄλλων) 1930, Prosymna (τῇ συνεργασίᾳ καὶ τῆς κυρίας Blegen) 1937.

Ἡ ὀριμότης τοῦ τιμωμένου ἀνδρός, τὸ καταστάλαγμα τῶν ἱστορικῶν προβλημάτων καὶ ἡ ἐπιθυμία διαλευκάνσεως τῶν σκοτεινῶν σημείων, ὀδηγοῦσιν αὐτὸν πρὸς Ἀνατολὰς. Ἐκεῖθεν ἔρχεται ὁ πολιτισμός. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἐν μέγα κέντρον, τὸ ὁποῖον καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη καὶ ὁ μῦθος συνδέουν πρὸς τὴν Ἑλλάδα: Εἶναι ἡ Τροία. Πρωτοπόρος ἔχει ὑπῆρξεν ἥδη πρὸ πολλοῦ ὁ Schliemann, τὸ ἱστορικὸν χάος τῶν στρωμάτων διεκδύσμησεν ὁ νοῦς τοῦ πολλοῦ Dörpfeld. Ἄλλ' ὑπάρχουν ἀκόμη προβλήματα. Ὁ Blegen ὁργανώνει μεγάλην ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν καὶ ἔχει ἐφαρμόζει τὴν ἀσφαλὴ καὶ ἀνεκτίμητον αὐτοῦ στρωματογραφικὴν πείραν. Ὁμοῦ μετὰ ἐπιτελείων πολλῶν καὶ ἐκλεκτῶν συνεργατῶν περατοῦνται ταχέως καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἡ δημοσίευσις ἐμφανίζεται ἐξ ἴσου ταχέως. Τοῦτο εἶναι μέγα κατόρθωμα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ πελωρίου ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ, ἀπὸ τῶν πηλίνων ἀγγείων μέχρι καὶ τῶν ὀστέων τῶν ζώων. Μέχρι τοῦ 1958 εἶχον δημοσιευθῇ εἰς τέσσαρας τόμους αἱ ἀνασκαφαί. Συνεχίζονται δὲ μέχρι καὶ σήμερον αἱ μονογραφίαι περὶ εἰδικωτέρων συλλογῶν ἐκ μέρους διαπερῶν λογίων. Ὁ Blegen κατὰ τὸ παρὸν ἔτος συντελεῖ καὶ ἔχει διὰ τοῦ ἔργου: Ἡ Τροία καὶ οἱ Τρῶες.

Ἀλλὰ τὴν κορωνίδα τοῦ ἔργου τοῦ Καρόλου Blegen ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητως ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀνακτόρου τῆς Πύλου. Κατὰ τὸ 1939, σχεδὸν τὴν παραμονὴν τῆς κηρύξεως τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, ἡ δοκιμαστικὴ τάφος τοῦ Blegen ἐπιτεν ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἀρχείου τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἀνακάλυψε τὰς πρώτας γραπτὰς πινακίδας. Ἡ ἀνασκαφὴ διεκότη καὶ ὁ Blegen ἀνεχώρησε διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Ἀλλὰ τὸ ἀνάκτορον εἶχεν ἀνακαλυφθῇ. Μόλις κατὰ τὸ 1952 κατέστη δυνατόν νὰ ἐπαναληφθῶσιν αἱ ἀνασκαφαὶ ὡς κοινὴ Ἑλληνοαμερικανικὴ ἐπιστημονικὴ συνεργ-

γασία. Αί επιτυχίαι καὶ τὰ ἐπιστημονικά ἀποτελέσματα εἶναι τόσον γνωστά, ὥστε πᾶς εὐρύτερος λόγος εἶναι περιττός ἐνταῦθα.

Τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω, διότι εἶναι χαρακτηριστικόν τοῦ φωτεινοῦ καὶ τοῦ ἐλευθερίου πνεύματος τοῦ Blegen: Τὰς ἑκατοντάδας τῶν πινακίδων, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν συνεχῶς ἀνεκαλύπτοντο, παρέδωκεν ἀμέσως εἰς τὴν δημοσίωσιν. Τοῦτο συνετέλεσεν ὅσον οὐδὲν ἄλλο μέσον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Μυκηναϊκῆς γραφῆς. Σήμερον ὁ Blegen δύναται νὰ θεωρῇται εὐτυχής, διότι λόγῳ τῆς ἀνακαλύψεώς του κυριώτατα καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του καὶ πρὸ τῶν ὁμμάτων του ἐδημιουργήθη μία νέα ἐπιστήμη, ἡ Μυκηνολογία.

Τὸν Κάρολον Blegen ἐτίμησαν πολλὰ ἐπιστημονικά καθιδρύματα. Εἶναι μέλος τῆς Ἀμερικανικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας, τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Βρετανικῆς, Νοσηγικῆς καὶ Σουηδικῆς Ἀκαδημίας. Εἶναι ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν Πανεπιστημίων Ὁσλο, Θεσσαλονίκης, Ὁξφόρδης, Κιργινάτων καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Union College.

Τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, προσθέτει καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ φόρον τιμῆς πρὸς τὸν διαπρεπῆ φίλον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλλάδος αὐτῆς. Εἶναι λίαν εὐτυχές, ὅτι ἀπὸ τῆς σήμερον δύναται νὰ καταλέγῃ εἰς τοὺς ἐπιτίμους αὐτοῦ διδάκτορας τὸν θαλερὸν ἄνδρα, ὅστις εἶναι εἰς τῶν κυριωτάτων συνεργατῶν, ὅσοι συνέγραψαν τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς.

B) THOMPSON

Σχεδὸν πρὸ δέκα ἐτῶν συνεκροτήθη ἐν Κοπεγχάγῃ τὸ διεθνές Συνέδριον πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Δανοῦ φιλόλογου, Madwig. Ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλῇ ἀπόψε πρὸ ἡμῶν συνέπεσε νὰ εἶναι πρόεδρος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τοῦ Συνεδρίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσῃ ὁ αὐτὴν τὴν ἐσπέραν παρὰ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τιμώμενος καθηγητῆς κύριος Θόμψων. Προκειμένου νὰ προβῇ εἰς τὴν συνήθη παρουσίαν τοῦ ὁμιλητοῦ, εἶπον οἱ δὲν χρειάζεται, παρὰ νὰ ἐκφωνήσω τὸ ὄνομα τούτου διότι οὐδεὶς μεταξὺ τῶν κύκλων τῶν ἀρχαιολόγων εἶναι δυνατόν νὰ ἀγνοῇ τὸν ἄνδρα, ὅστις περισσότερον παντὸς ἄλλου διέτριψε περὶ τὴν Ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς γυμνόπους διέτριβε περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους ὁ Σωκράτης.

Ὁ Homer Armstrong Thompson γεννήθη τῷ 1906 (7 Σεπτ.) ἐν Devlin τῆς ἐπαρχίας Ontario τοῦ Καναδά. Τὰς πανεπιστημιακὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐπεράτωσεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βρετανικῆς Κολομβίας καὶ τοῦ Michigan. Ἐπὶ 14 ἔτη ἀκολούθως ἐχρημάτισε καθηγητῆς τῆς Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Toronto καὶ συγχρόνως ἑφορος τῆς αὐτόθι κλασσικῆς συλλογῆς τοῦ Royal Ontario Museum, μίας τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἀμερικανικῆς ἡπείρου. Τὴν θέσιν ταύτην ἐγκατέλειψε κατὰ τὸ 1947, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀξίωμα καθηγητοῦ καὶ μονίμου μέλους εἰς τὸ περίφημον Institute for Advanced Study τοῦ Princeton, τὸ μοναδικὸν ἐκεῖνο ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε δικαίως νὰ ὀνομάζεται Πρυτανεῖον τῆς Παγκοσμίου Ἐπιστήμης. Αἱ διακοπαὶ τοῦ καθηγητοῦ Thompson ἐκ τῆς ἐπιστημονικοῦ στίβου ὑπῆρξαν βραχεῖαι: Ὑπηρετήσεν εἰς τὸ Βασιλικὸν Καναδικὸν Ναυτικόν, ἀποσπασθεὶς εἰς Βρετανικὴν Ναυτικὴν Ὑπηρεσίαν τῆς Ἀδριατικῆς κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον (1942-1945). Κατὰ δὲ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1959-1960 ἐδίδασκεν ὡς «καθηγητῆς George Eastman» εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης.

Ἀφαιρουμένων τῶν μικρῶν τούτων διακοπῶν, ὅπως ἐπιτελέσῃ τὸ πρὸς τὴν Πατριδα στρατιωτικὸν καθήκον, οὐδὲν ἕτερον ἠμπόδισε τὸν Ὅμηρον Θόμψων, ὅπως ψυχῇ τε καὶ σώματι ἀφερωθῇ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἀγορᾶς. Εἰς τὸ προσωπικὸν τῶν ἀνασκαφῶν ἐνετάχθη ἀπὸ τοῦ 1929, ἥτοι ἀφ' ἧς ἐποχῆς, συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του, ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος, εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν. Κατὰ τὸ 1945 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον οὐδέποτε ἐπαυσεν ἐργαζόμενος ἐκεῖ.

Τὸ μέγα ἐγχείρημα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγορᾶς δὲν ἦτο ζήτημα ἀπλῶν ἀνασκαφῶν. Τὰ πολυπλοκώτερα καὶ δαπανηρότερα τῶν προβλημάτων συνεδέοντο πρὸς τοῦτο. Ἡ ἀγορὰ ἔκειτο ἤδη εἰς τὸ κέντρον μιᾶς μεγάλης συγχρόνου πόλεως. Πολλὰ οἰκοδομικὰ τετράγωνα ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐκεῖθεν, ὧν οἱ κάτοικοι, συμπιέζαντες συλλόγους ἠμύνοντο κρατερῶς. Εἰδικοί νόμοι ἔπρεπε νὰ ψηφισθῶσιν, ἀλλ' αἱ κυβερνήσεις ὤκνουν νὰ ἀντεπεξέλθωσι κατὰ μεγάλου πληθους ἀνθρώπων ἐχόντων γλῶσσαν καὶ φερόντων ψήφον. Ἐν τέλει αἱ δυσκολίαι παρεκάμφθησαν. Οἱ τέως κάτοικοι τῆς Ἀγορᾶς ἢ ἔλαβον τὸ ἀντίτιμον εἰς μετρητὰ ἢ ἐνεκατεστάθησαν εἰς πολὺ εὐπροσωποτέρους κατοικίας. Ἡ ἐξέυρεσις τῶν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν ἐν Ἀμερικῇ ὑπῆρξε τὸ ἕτερον μέγα παράλληλον πρόβλημα. Ἡ εὐγνωμοσύνη δὲ τοῦ Ἑθνους καὶ τῆς ἐπιστήμης θὰ εἶναι πάντοτε ζωηρὰ πρὸς πάντας τοὺς περατώσαντας τὸν μέγαν τοῦτον ἄθλον.

Ἐφόσον ἡ Ἀγορὰ ἀνεσκάπτετο, ἀνέκυπτον καὶ περαιτέρω προβλήματα. Ὁ ἐλευθερωθεὶς μέγας χώρος ἐδημιουργεῖ πολεοδομικὸν καὶ αἰσθητικὸν πρόβλημα. Εἰδικοί διαμορφωταὶ τοῦ τοπίου μετεκλήθησαν καὶ ἐργάσθησαν πρὸς τοῦτο. Τὰ πολυαριθμα ἐυρήματα ἀκολούθως ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην μουσείου. Σχέδια ἐπὶ σχεδίων ἐξεπονήθησαν τότε. Ἡ παρουσία τῶν ἐρειπίων, τοῦ Ἑφαιστείου καὶ τοῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου, πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἱερὰν σκιάν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐδημιουργοῦν αἰσθητικὰ προβλήματα. Ἐν τέλει εὐρέθη μία ἀσυνήθης λύσις: Ἡ Στοὰ Ἀττάλου ἀνεκτίσθη. Οὕτως ἐκεκρίσασμεν ἐν μνημείον τῆς ἀρχαιότητος καὶ συγχρόνως ἐξηυρέθη ὁ ἀναγκαῖος χώρος πρὸς στέγασιν τῶν ἀρχαιοτήτων. Ἐν ὑποδειγματικὸν μουσεῖον κατεσκευάσθη. Εἰς τὸ ὑπόγειον καὶ τὰ δύο πατώματά του στεγάζονται αἱ ἐπιγραφαί, τὰ γλυπτά, ἡ κεραμεικὴ καὶ ἡ μικροτεχνία, ἐκ παραλλήλων δὲ καὶ τὰ γραφεῖα καὶ πᾶσαι αἱ σύγχρονοι ἐγκαταστάσεις τεχνικῆς φύσεως. Εἶναι ὑπόδειγμα μικροῦ, ἀλλὰ λαμπροῦ μουσείου, ἐνθα ἡ τέχνη, ὁ δημόσιος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος ἀντιπροσωπεύονται μὲ τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν συμμετρίαν, τὴν ὅποιαν ματαίως θὰ ἀναζητήσῃ τις εἰς πολλὰ μεγάλα μουσεῖα.

Υἑρότοκος προσπάθεια κατεβλήθη, ὅπως ἀνακτισθῇ ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου, ἡ ὁποία ἔθεσεν εἰς κίνησιν πολλὰς τεχνικάς ὁργανώσεις, ἀπὸ τῶν μαρμάρων τῆς Πεντέλης μέχρι τῆς ξυλείας τοῦ Δυτικοῦ ἡμισφαιρίου. Μέγισται τεχνικαὶ καὶ ἄλλαι δυσκολίαι ὑπερνεκλήθησαν, ἐξ ὧν καὶ ἡ συλλογὴ τῶν ἀπαιτουμένων χρηματικῶν ποσῶν δὲν ἦτο ἡ μικροτέρα. Εἰς πάντα ταῦτα συνειργάσθησαν καὶ ἄλλοι, ἀόκνως καὶ ἐπὶ ἔτη μακρὰ ἐκοπίας πρωτίστως ὁ Ὅμηρος Θόμψων. Μία σημαντὴ τελετὴ ὑπῆρξεν ἡ κορωνὶς τοῦ μεγάλου ἔργου. Κατὰ δὲ τὴν τελετὴν ἐκείνην ἡ Στοὰ καὶ τὸ Μουσεῖον παρεδόθησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ὑπηρεσίαν.

Εἰς πᾶσαν ἀνασκαφὴν τὸ δυσκολώτερον ἴσως μέρος εἶναι ἡ ἀξία δημοσιεύσεως τῶν εὐρημάτων. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ ὁργανισμὸς τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀγορᾶς ἐλειτούργησε καὶ λειτουργεῖ κατὰ τρόπον ὄντως ὑποδειγματικόν. Εἰδικὸν περιοδικὸν ἐδημιούργηθη, ἡ *Hesperia*, ἥτις ἀπὸ τοῦ 1932 ἀνελλιπῶς ἐκδιδόμενη φιλοξενεῖ κυριώτατα τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὕλικου τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐπὶ πλέον ἐκδίδονται εἰς χωρί-

στοὺς τόμους παραρτήματα (Supplementa) τοῦ περιοδικοῦ καὶ γενικῶς εἰς πλῆθος ἐκλεκτῶν μονογραφιῶν εἰδικοί ἐπιστήμονες δημοσιεύουν τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐκ παραλλήλου εἰδικοί μονογραφίαι προάγουν θεωρητικὰ προβλήματα τῆς ἐπιστήμης. Ὁ διευθυντὴς τοῦ ὅλου τούτου ἔργου εὕρισκει τὸν καιρὸν νὰ θεραπεύῃ καὶ ὁ ἴδιος τὴν ἐπιστήμην. Πλῆθος μονογραφιῶν καὶ ἄρθρων τοῦ Θόμψων διαφορτίζει παντοῖα θέματα, ἔνθα μετὰ βαθύτητος καὶ ἀπὸ περιουσίας συζητοῦνται ἡ κεραμικὴ, ἡ πλαστικὴ, ἡ ἀρχαία τοπογραφία. Ἐν τῶν κυριωτάτων καὶ ἀσυνήθων ἀρχιτεκτονημάτων, ἡ Θόλος τῆς Ἀγορᾶς καὶ οἱ πρόδρομοι τῆς Θόλου ἔτυχε διεξοδικῆς καὶ σοφῆς πραγματείας ἐν εἰδικῇ βιβλίῳ τοῦ Θόμψων. Πρέπει ὡσαύτως νὰ μνημονευθῇ ἰδιαίτερος ὁ τόμος « Ἡ Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν » (The Athenian Agora), ὅστις πραγματευόμενος ὑπὸ τύπον ὁδηγοῦ τὰ κατὰ τὴν Ἀγορὰν ἐδημοσιεύθη εἰς δευτέραν ἔκδοσιν μόλις πρὸ ὀλίγου.

Εἰς πᾶσαν μεγάλῃν ἐπιστημονικὴν δημοσίευσιν πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ καὶ μία μικρὰ λαϊκωτέρα σειρὰ. Τοῦτο εἶναι ἐν εἶδος ἐπιστημονικῆς Δημοκρατίας, οἱ δὲ Ἀμερικανοὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραβλέψουν τὸ πρᾶγμα. Μία λαϊκὴ σειρὰ μικρῶν, ἀλλὰ κομφοτάτων τομιδίων διὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀγορᾶς ὑπάρχει ἤδη καὶ πλουτίζεται διαρκῶς.

Αἱ μικραὶ ἐπιστημονικαὶ μονογραφίαι, αἱ ὅποται εἰς μικρὸν ὄγκον πραγματεύονται ἐν στρογγύλῳ καὶ πολλάκις σπουδαῖον θέμα, ἀποτελοῦν καὶ αὗται χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιστημονικῆς προσωπικότητος τοῦ Θόμψων. Ἀρχοῦμαι νὰ μνημονεύσω ἐν τελευταίῳ παραδείγματι: Ὁ ναὸς τοῦ Ἀρεως ἐκεῖ ὅπου εὐρέθησαν τὰ ἐρείπια του ἐντὸς τῆς Ἀγορᾶς παρουσίασε σημεῖα ἅντα διὰ καταλλήλου ἐρμηνείας ἔδειξαν, ὅτι, εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα σήμερον εὐρέθη, ἀνεκτίσθη ὁ ναός. Προηγουμένως ἴστατο εἰς ἄλλην θέσιν καὶ παρέστη ἀνάγκη νὰ μετατοπισθῇ. Ὁ Θόμψων παρηκολούθησε συστηματικῶς τὸ ζήτημα καὶ εἰς τελευταίαν μελέτην του μᾶς ἔδειξεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἠναγκάσθησαν ἐπανειλημμένως νὰ πράξουν τοῦτο. Ἡ μελέτη του φέρει τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον Wandering Temples (Μεταναστευτικοὶ ναοί). Καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Θόμψων παρακολουθεῖ καὶ ἀνιχνεύει καὶ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ προβλήματα, ὅπως τὸ τῶν πολλαπλῶν στοῶν τῆς Ἀγορᾶς.

Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει ἐν ἐπιγραμματικῇ συντομίᾳ ὁ ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου τιμώμενος ἀνὴρ. Ἡ διεθνὴς ἐπιστήμη καὶ ἐξετίμησε καὶ ἐτίμωσεν ἤδη τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατρίδι εἶναι μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀμερικανικῆς Νομισματικῆς Ἑταιρείας, τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἱστορικῶν τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς Ἀμερικανικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τῶν Τεχνῶν καὶ Ἐπιστημῶν. Εἶναι μέλος τῆς Βρεττανικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν Ἀκαδημιῶν Χαϊδελβέργης καὶ Γκόττεμποργ. Εἶναι ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν πανεπιστημίων τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας, Μίτσιγαν καὶ Τορόντο καὶ τῶν Dartmouth College. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία Ἀθηνῶν ἔχει ἀνακηρύξει τοῦτον ἐπίτιμον αὐτῆς μέλος, ὁ Δῆμος Ἀθηναίων ἐπίτιμον αὐτοῦ πολίτην καὶ ἔχει ἀπονεμηθῇ εἰς αὐτὸν ὁ Ταξιάρχης τοῦ Βασιλικοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος.

Ἰσως τὸ συγκινητικώτατον πάντων τῶν σημείων τῆς ἀποψινῆς τελετῆς εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι εἰς ἀμφοτέραις τὰς περιπτώσεις αἱ σύζυγοι τῶν τιμωμένων ἀνδρῶν ὑπῆρξαν συμπαραστάται ἀφωσιωμένοι καὶ πιστοὶ οὐ μόνον τῶν συζύγων των, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Διότι καὶ ἡ κυρία Δωροθέα Thompson ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει σύντροφος καὶ συνεργάτης τοῦ συζύγου της καὶ εἰς τὸν οἶκον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀγορὰν, ὅσον καὶ ἂν τὸ ἄκουσμα τοῦτο ἤθελε ξενίσει τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους. Ἡ κυρία Θόμψων ἐργάσθη καὶ ἐργάζεται ὄχι μόνον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην

ἀλλά καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἰδέαν. Ἐκ τοῦ καλάμου αὐτῆς ἔχουν ἐξέλθει ὥραιότατα πονήματα. Ἀτομικῶς ἐγὼ οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ ἀκόλουθον γεγονός, τὸ ὁποῖον μὲ συνεκίνησε βαθύτατα: Εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Ἀνωτέρων Σπουδῶν τοῦ Princeton ὑπῆρχε μία μικρὰ βιβλιοθήκη εἰς ἓν γραφεῖον, ἡ ὁποία ἀποτελεῖτο ἀπὸ μερικὰς ἑκατοντάδας μικρῶν καὶ μεγάλων βιβλίων. Ὅλα εἶχον ἓν κοινὸν χαρακτηριστικόν: Εἶχον ὡς θέμα τὴν Ἑλλάδα. Ὑπῆρχον ἐκεῖ πάσης φυλῆς ἔντυπα, ἀκόμη καὶ ταξιδιωτῶν καὶ δημοσιογράφων καὶ προπαγάνδας προϊόντα. Ἡ προπαγάνδα εἶχεν ὁμως ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν: Νὰ διεκτραγωδήσῃ τὰ ἀπίστευτα μαρτύρια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Κατοχῆς καὶ νὰ ἐγείρῃ φωνὴν διαμαρτυρίας ἢ νὰ ζητήσῃ χεῖρα βοηθείας. Ἐπωφελήθην τῆς εὐκαιρίας καὶ ἐγενόμην καὶ ἐγὼ σοφώτερος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς περὶ Ἑλλάδος βιβλιογραφίας. Ὅταν δ' ἤρῳτῃσα μετὰ δικαίας ἀπορίας, τίς ἐφρόντισε νὰ καταρτίσῃ τὴν μοναδικὴν ἐκείνην συλλογὴν, ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν, ὅτι εἶναι ἡ ἀτομικὴ βιβλιοθήκη τῆς κυρίας Dorothy Thompson.

Θὰ ἐπαναλάβω καὶ ἐδῶ, ὅτι κατὰ τὰ θέσμια τοῦ Ἀνωτάτου ἡμῶν Ἰδρύματος ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος ἀπονέμεται ὅπως βραβεύσῃ καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ τιμωμένου. Ὑποθέτω ὅτι ἐγένετο σαφές, ὁποῖον ἄνδρα τιμῶμεν ταύτην τὴν ἐσπέραν. Ἐν τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ὁμήρου Θόμψων κατοικεῖ ὁλόκληρος ἡ Ἑλλάς, οὐχὶ μόνον ἡ ἀρχαία.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ